

Ta'lim Vositalari Va Ularning Zamonaviy Ta'lim Jarayonida Tutgan O`Rni

Karimov Xamidbek Otaxanovich, Urganch davlat universiteti Tasviriy san'at va muhandislik

grafikasi kafedrası katta o'qituvchisi

Panayeva Malohat Mo`minvna, Urganch davlat universiteti Tasviriy san'at va muhandislik grafikasi kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada mamlakatimizda zamonaviy ko'rinishdagi o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi vujudga keldi-ki, bular ta'lim tizimi oldiga yangi vazifalarni, hozirgi zamon talablari, ta'lim tizimini ilg'op ta'lim texnologiyalari bilan qurollantirish va malakali o'qituvchi kadrlar bilan ta'minlash kabi masalalarga urg'u berilgan.

Kalit so'zlar: Didaktik materiallar, ta'lim vositalari, texnologik jarayon, informatsion texnika.

Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan so'ng barcha sohalarida bo'lganidek ta'lim tizimida ham tub islohotlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, "Ta'lim to'g'risida", "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida" Qonunlarni qabul qilinishi va ularning ijrosini ta'minlash maqsadida amalga oshirilayotgan ishlar, Davlat ta'limining zamonaviy standartlarini ishlab chiqilishi va shu asosda kadrlar tayyorlashning yo'lga qo'yilishi misol bo'la oladi.

Natijada mamlakatimizda zamonaviy ko'rinishdagi o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi vujudga keldi-ki, bular ta'lim tizimi oldiga yangi vazifalarni ko'ndalang qilib qo'ydi. Hozirgi zamon talablariga javob beradigan malakali mutaxassislar bilan ta'minlash ta'lim tizimining zimmasiga yuklatilgan muhim va ma'suliyatli vazifa hisoblanadi. Bu esa o'z navbatida ushbu ta'lim tizimini ilg'op ta'lim texnologiyalari bilan qurollantirish va malakali o'qituvchi kadrlar bilan ta'minlashni talab qiladi.

Bunga erishishda ta'lim sohasida fan va texnikaning so'nggi yutuqlari asosida ishlab chiqilgan audio, video, telekommunikatsiya va informatsion texnika hamda texnologiyalarning qo'llanilishi katta ahamiyat kasb etmoqda.

Ta'lim jarayonida bugungi kunda faoliyat olib boruvchi pedagog xodimlarni oliy ta'lim muassasalarida tayyorlash jarayonida ularga didaktik materiallar, ulardan foydalanish yo'llari to'g'risida etarli darajada bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirmasdan turib zamon talablari darajasidagi mutaxassislarni tayyorlashga erishiib bo'lmaydi.

Shuning uchun ham bo'lajak pedagoglarga didaktik materiallarning tarkibiy qismi bo'lgan didaktik vositalar, ularning turlari, imkoniyatlari va ta'lim jarayonida foydalanish ko'nikma hamda malakalarni shakllantirishga erishish muhim hisoblanadi. **Bularga erishish uchun quyidagi vazifalarni amalga oshirish maqsadga muvofiq hisoblanadi:**

- didaktik materiallarning turlari bilan tanishib chiqish;
- ushbu materiallarning didaktik imkoniyatlarini aniqlash;
- ularni tayyorlash va ta'lim jarayonida foydalana olishni o'rganish;
- didaktik materiallardan foydalanishda qo'llaniladigan vositalarning turlari, ishlash tamoyilari va ularning tuzilishini bilish;
- ulardan to'g'ri va o'rinli foydalanishni bilish;
- ularning didaktik imkoniyatlarini aniqlay olishni bilishi;
- didaktik vositalardan tuzilgan majmualar bilan tanishish va ularning didaktik imkoniyatlarini tahlil qila olish;
- mashg'ulot uchun majmua tuzishni o'rganish hakazo.

Yuqoridagilardan ko'rinadiki, o'qitishning didaktik vositalari bo'lg'usi o'qituvchilarni kelgusidagi kasbiy faoliyati jarayonida zarur bo'ladigan bilim, ko'nikma va malakalar bilan qurollantiradi.

Har birimizga hayotiy faoliyatimizdan ma'lumki, istalgan biror bir ishni sifatli va samarali amalga oshirishimiz uchun biz albatta tegishli vositalardan foydalanamiz.

Masalan: tuproqqa ishlov berishda yumshatish vositalaridan foydalanamiz. Bunda tuvakdagi gul uchun kichik yumshatgich belkurakchalardan, bog'dagi tuproqqa ishlov berishda ketmon va belkuraklardan, bir necha gektarlik ekinzor dalalarni shudgor qilishda traktorlardan foydalanamiz. O'z-o'zidan ko'rinib turibdiki, biror ishni bajarishda vosita bo'lmasa u ishlarni amalga oshirishda qiyinchiliklarga duch kelishimiz aniq. Hatto ba'zilarini amalga oshirish imkoni ham bo'lmasdi.

Jumladan, belkurak yoki ketmon yordamida bir necha gektarlik er maydonini yumshatish imkoniyati qanchalik past bo'lishi hammamizga ayon. Xuddi shu kabi mahsulot tayyorlashda dastgohlardan, yuk yoki yo'lovchilarni tashishda transportlardan, ommaga axborot etkazishda ommaviy axborot vositalaridan foydalanmasdan turib mazkur ishlarni sifatli va samarali amalga oshirib bo'lmaydi.

Kundalik hayotdagi kabi ta'lim jarayonini amalga oshirishda ham turli xil vositalardan foydalaniladi. Bular ta'lim vositalari deb yuritiladi.

Demak, ta'lim jarayoni samaradorligini oshirishga va uni yanada takomillashtirishga xizmat qiluvchi vositalar ta'lim vositalari hisoblanar ekan.

Ta'lim vositalari - bizga tanish, hayotimizda uchraydigan, hatto biz doimo foydalanib yurgan vositalar ham bo'lishi mumkin. Bundan ko'rinadi-ki, ta'lim jarayonida qo'llaniladigan vositalarning hammasi ham aynan ta'lim berish uchun ishlab chiqarilgan vosita bo'lmasligi mumkin ekan. Ana shu jihatdan olib qaraganda ta'lim vositalardan foydalanishni o'zlashtirish qulay hisoblanib, ularning didaktik imkoniyatlarini aniqlash va ulardan o'rinli foydalanish asosiysi hisoblanadi.

Kundalik hayotda ko'pgina hollarda bir xil narsa bir vaqtda bir qancha yo'nalishlar uchun vosita bo'lib xizmat qilish mumkin. **Masalan,**televidenie:

- u inson turmushida dam olish uchun vazifasini bajaradigan ma'ishiy texnik vosita;

- **aholi orasida targ'ibot ishlarini olib borishda ommaviy axborot vositasi;**
- **ta'limda masofadan turib o'qitish vosita sifatida foydalaniladi.**

Ta'lim vositalari ta'lim jarayonida muhim o'rin tutib, mazkur jarayonning asosiy tashkil etuvchilaridan biri hisoblanadi. Ularning yordamida ta'lim jarayonida quyidagilar amalga oshiriladi:

- **nazariy mashg'ulotlarda o'quvchi-talabalarga yangi bilimlarini berish uchun mavzuga doir o'quv materiallarini tushuntirish, namoyish qilish, tahlil qilish kabi ishlarda;**

- **amaliy mashg'ulotlarda o'quvchi-talabalarga tanlagan kasblariga oid vazifalarni bajarishga doir ko'nikma va malakalarni shakllantirish uchun bajariladigan ishni namuna sifatida amalga oshirish, mashq qilish kabi ishlarda;**

- **nazorat mashg'ulotlarida talabalar bilimlarini nazorat qilish va baholash uchun turli testlar hamda dasturlardan foydalaniladi.**

Bundan tashqari auditoriyadan tashqari ishlarni olib borishda va turli tadbirlarini o'tkazishda ham ta'lim vositalarsiz ko'zlangan maqsadga erisha olmaymiz.

Endi bir tasavvur qilib ko'raylik, mashg'ulotda biror bir texnologik mashina yoki jihozning ishlash tamoyili to'g'risida o'qituvchi faqat og'zaki usul bilan qay darajada o'quvchi-talabalarga ma'lumotlarni bera olardi?

Agar bu ishda o'qituvchi shu texnologik mashina yoki jihozning printsipl sxemasidanmi, yoki uning virtual yoki aynan modelidanmi, yoki unga doir video materialdanmi foydalansa u holda o'quvchi-talabalarining uni tushunishlari, tasavvur qilishlari qay darajada oson bo'lardi?

Bu ikki vaziyatni solishtirsak natija yaqqol sezilib turadi. Albatta ikkinchi vaziyatda samara yuqori bo'ladi.

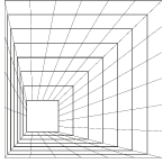
O'quv jarayonida olib boriladigan mashg'ulotlarda o'qituvchi faqat og'zaki usul bilan tushuntirish bilan kifoyalanmasdan, barcha turdagi o'quv axborotlaridan foydalanadi. Bular sonli yoki yozma, ovozli yoki tasviriy, hajmiy yoki harakatli, elektron yoki boshqa ko'rinishlarda bo'lishi mumkin

. Shunday ekan, biz har bir ta'lim vositasining imkoniyatlarini bilib olsak, ularning qay biridan qaysi vazifani, qanday amalga oshirishda foydalanish samaraliroq ekanligini bilib olamiz. Bunga erishishda ta'lim sohasida fan va texnikaning so'nggi yutuqlari asosida ishlab chiqilgan audio, video, telekommunikatsiya va informatsion texnika hamda texnologiyalarning qo'llanilishi katta ahamiyat kasb etmoqda.

Shuning uchun ularning didaktik imkoniyatlari bilan tanishib chiqish, ta'lim jarayonida ulardan to'g'ri va o'rinli foydalana olish malakalarini egallash bo'lg'usi o'qituvchilar uchun, jumladan muhandis-pedagoglar uchun ta'lim samaradorligini oshirish va bu jarayonni takomillashtirishda muhim hisoblanadi.

Foydalanilgan Adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi «Ta'lim to'g'risida»gi qonuni. Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.- Toshkent: Sharq, 1997 y.
2. Kadrlar tayyorlash milliy dasturi. Barkamol avlod O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. - Toshkent: Sharq, 1997y.

3. M.Barakaev va boshqalar Zamonaviy ta'lim tizimida axborot texnologiyalari. – T., TDIU, 2001y.
4. Педагогика профессионального образования. Под.ред.В.А.Сластенина.-Москва. "Академия", 2004 г